

DISPUTATIO XI
DE MALO

Quoniam bonum et malum opposita sunt, ut ex vocibus ipsis constat et testatur Aristoteles in Postpraedicam., c. de Opposit., necessarium visum est disputationem hanc praecedenti subiungere ut utriusque, boni scilicet et mali, rationibus inter se collatis, melius ac facilius utrumque cognoscatur. Disputant autem philosophi pauca de malo; plura vero theologi, praesertim D. Thomas, tum in Quaestionibus disputatis, tum I, q. 48 et 49, tum etiam aliis locis, scilicet, quid malum sit et quotuplex, quantum et quomodo opponatur bono, quas causas habeat vel effectus, quae nos hic breviter complectemur simulque declarabimus cur malum inter proprietates entis non numeretur.

SECTIO PRIMA

UTRUM MALUM SIT ALIQUID IN REBUS, ET QUOTUPLEX SIT

1. *In rebus est malum.*— Quod malum aliquo modo in rebus sit easque malas interdum denominet, constat ex communi omnium sensu et sermone, qui etiam in divinis Scripturis frequens est, Ecclesiastici, 11: *Bona et mala, vita et mors, paupertas et honestas a Deo sunt;* et c. 39: *Bona et mala in omnibus tentavit.* Isaiae, 5: *Vae qui dicitis malum bonum, et bonum malum.* Matth., 6: *Libera nos a malo.* Quod frustra diceremus de Deo, si nulla essent mala, ut recte dicit August., lib. I cont. Iulian., c. 3. Quid autem sit hoc malum, et quomodo sit in rebus, obscurum est et in controversia positum. Est autem quaestio de malo quoad formale a quo malum denominatur, nam quoad materiale seu quoad rem quae mala denominatur, constat esse posse quamcumque rem quae careat perfectione debita, ut videbimus.

Error vetus de malo confutatur

2. Fuit ergo antiquus error malum esse naturam positivam quarumdam rerum quae censebantur esse omnino malae et a quodam principio summe malo profectae. Qui fuit error Manichaeorum et Priscillianistarum, ut praecedenti disputatione, sec. 3, tactum est. Et eundem tribuit Pythagoricis D. Thomas, I, q. 49, a. 1, ad 1; et sumitur ex Aristotele, I Metaph., c. 5, ubi refert Pythagoricos posuisse bonum et malum inter prima rerum principia. Quoniam vero Scriptura sacra aperte docet et unum esse tantum primum rerum principium summe bonum et omnes res ab illo effectas bonas esse, ut constat ex testimoniis praecedenti sectione citatis, ideo apud philosophos christianos certum est malum non posse esse rem aliquam positivam quae ex natura sua ac secundum se tota mala sit, tum quia non potest esse bona et omnino mala simpliciter ac secundum se; ostensum est autem quamlibet rem ex se bonam esse; tum etiam quia res non potest esse mala ob naturalem perfectionem sibi debitam; quidquid autem ei de tali perfectione defuerit, aut quidquid ei adversum habuerit, non potest ei esse connaturale, cum supponatur esse debitae perfectioni oppositum; nulla ergo res esse potest natura sua in se mala.

Quid malum sit definitur

3. Ex hoc autem principio ulterius intulerunt Patres malum pro formali seu malitiam, a qua res aliqua denominatur mala, non esse rem aliquam seu formam positivam, neque etiam esse meram negationem sed esse privationem perfectionis debitae in esse. Ratio primae partis est, nam omnis res positiva est bona, ut dictum est. Ratio autem secundae partis est quia res non est mala eo quod non habeat excellentiorem perfectionem si ei non debeatur; alioqui omnis creatura mala esset eo quod non habeat perfectionem creatoris. Atque ita relinquitur tertia pars, satis confirmata a sufficienti partium enumeratione. Eamque late confirmat Dionysius, c. 4, De Divin. Nomin., ubi hoc sensu dicit malum *non esse existens, neque esse aliquid, sed esse perfectionis bonique proprii et accommodati privationem*, rursusque addit malum esse *imbecillitatem boni*, quod in idem redit; et D. Basil., in Constit. Monast., c. 3: *Vitium (inquit) non est nisi virtutis desertio;* et homil. Quod Deus non est auctor malorum: *Non subsistit (inquit) pravitas, neque essentiam ipsius substantem (id est, realem et positivam) producere possumus; privatio enim boni est malum.* Similiter Greg. Nyss., hom. II In Cantica: *Non est (inquit) alia mali substantia quam de bono separatio.* Et similia

habet Orat. mag. catech., c. 5, 6 et 7; Damasc., lib. II de Fide, c. 4, lib. IV, c. 2: *Nihil (inquit) est malum nisi boni privatio, sicut tenebrae luminis*. Eandem sententiam habet Athan., orat. cont. Idola; Nazianz., orat. 9, circa fin., et orat. 38; Epiph., haeres. 24 et 66; Chrysost., hom. II in Act., circa fin.; et Iustin., q. 46 et 73 ad Gentes, *malum ait nihil esse praeter boni corruptionem et depravationem ac privationem*. Et in priori quaestione ex professo probat non esse rem positivam; in posteriori autem egregie confirmat non esse solam negationem. Inter Latinos vero Patres praecipuus auctor et confirmator huius sententiae est Aug., lib. XI de Civit., c. 9: *Mali nulla natura est, sed amissio boni mali nomen accepit*; idem, lib. XII, a principio, et in Ench., c. 11: *Res, in quantum quaedam naturae sunt, malae esse non possunt*; et c. 24, agens de peccato ait *esse primum creaturae rationalis malum, id est, primam privationem boni*; et lib. LXXXIII Quaestionum, q. 7, dicit *nomen mali sumptum esse ex privatione speciei*. Idem, lib. III Confess., c. 7, et lib. VII, a c. 5 usque ad 16, et lib. I contra Adversar. leg. et Prophet., c. 5, lib. I de Vera relig., c. 40, et lib. de Nat. boni cont. Manich., et lib. II de Morib. Manich., et lib. de Lib. arb., c. ult., ubi in specie disputat de malo culpae et dicit esse nihil ideoque non esse a Deo, ad hoc accommodans illud Ioan. 1: *Sine ipso factum est nihil, id est, peccatum*. Ambros., lib. de Isaac et anim., c. 7: *Quid est (inquit) malitia, nisi boni indigentia?* Eandem sententiam habet Hieronym., Matth., 27, Isaiae, 18, Amos, 3; Gregor., 36 Moral., c. 24, alias 32, et lib. I In I Reg., c. 14, circa principium, ubi specialiter de malo culpae loquitur. Item Fulgent., de Fid. ad Petr., c. 21; Anselm., lib. de Concord. praesc. et lib. arb., c. 1, in fine, et lib. I de Conceptu Virgin., c. 27, et ex professo, lib. de Casu diab., a c. 7; Bernard., hom. VI Adventus. Ac tandem favet Leo Papa, epist. 93, c. 6. Et hanc doctrinam amplectuntur omnes theologi, praesertim D. Thomas, dicta q. 48, I, et I-II, q. 54, a. 3, q. 71, a. 1, q. 72, a. 1, et q. 2 de Malo, a. 2, et 9, et alii In II, dist. 34 et 35, ac 40.

Difficultates circa superiorem resolutionem

4. *An malum culpae et poenae in aliquo positivo consistant.*— Circa hanc vero receptam doctrinam nonnullae difficultates occurrunt. Prima est quia omne malum aut est culpae aut poenae; sed utrumque eorum est aliquid positivum, etiam formaliter quoad malitiam ipsam; ergo. Minor quoad priorem partem probatur, tum quia in moralibus malum contrarie opponitur bono, teste Aristotele, in c. de Opposit., et II Ethic., c. 8; tum etiam quia in actu, verbi gratia, intemperantiae ipsa positiva conversio voluntatis ad inordinatum obiectum est rationi contraria, atque adeo mala; tum denique quia actus vitii non est malus solum ob privationem virtutis oppositae, alias eandem malitiam haberet avaritia quam prodigalitas, quia privant eadem virtute liberalitatis; est ergo malus ratione suae positivae entitatis. Quoad alteram vero partem de malo poenae probatur similibus argumentis, nam dolor est malum poenae et tamen est quid positivum. Neque dici poterit dolorem esse malum quia privat opposita voluptate, nam licet privatio voluptatis nonnullum malum sit, longe tamen maius et alterius rationis malum est existentia doloris; non ergo sola illa privatio, nec positivum tantum ratione illius privationis malum est, sed etiam ipsum positivum. Unde etiamsi fingamus dolorem contrariam delectationem non excludere, nihilominus ipse dolor esset aliquod malum; sicut ergo bonum delectabile positivum est, ita malum contristans seu doloriferum positivum est. Item, si res, verbi gratia, dulcis est positive conveniens gustui, ita res amara est positive disconveniens. Item error in intellectu est malum quoddam poenae et sine dubio est longe diversum malum quam ignorantia privationis; est ergo positivum malum ratione positivae habitudinis ad tale obiectum.

5. Secunda difficultas est, quia nulla sufficienti ratione probari videtur malum pro formali sola privatione consistere, quia sicut est multiplex bonum, ita et malum bono oppositum; quamvis ergo nullum sit ens positivum in quo aliqua ratio boni non inveniatur, quod solum videntur probare rationes superius adductae, nihilominus poterit aliquod ens esse positive malum aliquo genere malitiae. Nam, sicut in superioribus dicebamus eandem rem posse esse bonam secundum varias rationes boni, nimirum honestam et delectabilem, ita fieri poterit ut eadem res sit bona uno titulo et mala alio, quamvis utraque ratio positiva sit, utpote si sit honesta et dolorifera, vel e contrario si sit delectabilis et turpis.

6. *Prior difficultatum solutio reiicitur.*— *Malum morale ex Sanctorum mente in privatione situm.*— Propter haec quidam distinguunt malum in genere naturae et in genere moris; et de priori

aiunt consistere in privatione, de posteriori autem consistere in positiva forma seu differentia. Haec fuit sententia aliquorum theologorum, et praecipuus eius auctor censetur esse Caiet., I-II, q. 18, a. 5, q. 71, a. 5, et q. 27, a. 1, qui tamen non distinguit malum naturae et moris, sed malum simpliciter et malum moris. Sed, quia haec materia de malo morali, ut tale est, ad theologum potius vel philosophum moralem quam ad metaphysicum spectat, non est hoc loco specialiter tractanda. Solum est breviter dicendum distinctiones illas non recte neque consequenter adhiberi. Primo quidem quia sancti Patres, locis citatis, potissime loquuntur de malo culpae, quod est malum morale, maxime D. Aug., et D. Thomas, quem falso Caiet. in suam sententiam adducit, ex I, q. 48, a. 1, ad 2 et 3, et lib. III cont. Gent., c. 9, cum tamen priori loco dicat *bonum et malum specificare actus morales, tamen bonum per se, malum autem in quantum est remotio debiti finis*; posteriori autem loco expresse dicat: *malum quod est differentia in moralibus non esse aliquid quod in se malum sit, sed in quantum privat ordine rationis, qui est hominis bonum*. Secundo, quia ratio Sanctorum quae sumitur ex eo quod Deus est auctor omnis boni nihilque potest ab eo esse quod bonum non sit, maxime procedit de malo morali; si enim positivum est, a Deo est et consequenter potius esset simpliciter bonum quam malum. Tertio, quia, quod ad priorem distinctionem attinet, eadem ratio est de malo naturali quae de morali; nam, sicut in homine dantur positivae formae vel qualitates disconvenientes rationali naturae ut sic et ideo contrariae rectae rationi quae est regula eorum quae hominem decent, ita in aqua, verbi gratia, datur positiva qualitas ei disconveniens et contraria eius naturae; unde, si aqua esset capax cognitionis, recte iudicaret illam sibi esse vitandam; si ergo ob eam causam malum morale dicitur esse positivum, etiam aliquod malum naturale positivum erit; vel, si hoc non satis est ut malum naturale sit positivum, neque in morali erit satis.

7. *Mali in simpliciter et morale inepta divisio.*— Quod vero spectat ad verba Caietani, vix intelligitur quid per malum simpliciter intellexerit, aut quomodo membra illius partitionis opponantur. Si enim malum simpliciter appelletur quod absolute et absque ullo addito malum est, nullum magis est simpliciter malum quam malum morale; immo quodammodo solum illud meretur nomen mali, caetera enim comparatione eius sunt secundum quid mala. Si vero malum simpliciter dicatur malum in communi, ut abstrahit ab omnibus malorum differentiis, non recte nec sufficienter dividitur malum in malum simpliciter et malum morale, sicut non recte divideretur animal in animal simpliciter et rationale, quia ex una parte divisum ipsum coincidit cum uno membro divisionis, et ex alia omittuntur alia membra, quae numerari possent. Et praeterea non recte intelligitur quo modo, si malum in communi in privatione consistit, sub illo directe contineatur malum positivum, cum privatio non possit esse de essentia positivi. Si vero per malum simpliciter intelligatur malum illud quod pure malum est nihilque habet admixtum boni, hoc imprimis dici non potest de re quae denominatur mala seu de subiecto malitiae; sic enim nullum est malum simpliciter, sed malum semper fundatur in bono, ut D. Thomas ex Dion. et aliis Patribus docet et infra declarabimus. Oportet ergo ut ratione ipsius malitiae dicatur purum malum in privatione consistere. Unde fit ut malum morale solum propter hanc causam possit dici positivum, quod praeter malitiam aliquid boni includit atque ita etiam id quod in eo pertinet formaliter ad rationem mali, erit tantum privatio, quandoquidem quidquid est positivum potius est admixtio boni quam constituens formaliter malum. Neque in hoc erit aliquid speciale in malo morali potius quam in naturali; nam etiam calor respectu aquae non est malum simpliciter, id est, purum et nullam habens admixtionem boni, eo quod positiva forma sit.

Malum in se et alteri malum, quidnam sint

8. Aliter ergo distinguere possumus de malo, prout de eo dicitur quod in se malum est, et quod est malum alteri; his enim duobus modis diximus supra posse aliquid esse bonum; quot modis autem dicitur unum oppositorum, potest dici et alterum. Id ergo quod in se malum dicitur, a sola privatione malum denominari potest; atque hac ratione vere dicitur malum formaliter in sola privatione positum esse. Atque hoc optime convincit ratio supra insinuata, quod res non potest dici mala a perfectione positiva sibi debita, cum ratio boni in hoc consistat quod res habeat perfectionem sibi debitam et convenientem; ergo oportet ut ex sola privatione talis perfectionis res in se mala denominetur. Et confirmatur, nam unaquaeque res positiva habet in se suam essentiam et suum esse positivum; utrumque autem est sibi bonum et conveniens; et ideo nihil est quod non

appetat suum esse suamque essentiam; ergo nihil positivum ut sic potest esse in se malum. Loquendo autem de eo quod est malum alteri, sic concedi potest malum consistere in positivo et opponi bono non privative, sed contrarie, quomodo dolor opponitur voluptati, vitium virtuti, et sic de aliis. Et ratio est quia non tantum privatio sed etiam forma positiva potest esse disconveniens alicui subiecto; haec autem ratio mali eadem est cum ratione disconvenientis alicui; sicut ergo bonum sub ratione convenientis alteri nihil aliud dicit quam perfectionem unius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius sibi debetur aut congruit talis perfectio, ita malum huic bono oppositum formaliter ac praecise nihil aliud dicit praeter perfectionem unius rei, connotando in alia conditionem aliquam, ratione cuius repugnantiam vel disconvenientiam habet cum tali forma; igitur sicut bonum illud in positivo consistit, ita et malum ei oppositum.

9. Iuxta hanc ergo distinctionem dicendum est Patres superius citatos loqui de malo priori modo sumpto, scilicet, quod in se malum est; illud enim est proprie et simpliciter malum. Quod autem solum denominatur malum quia est disconveniens alteri cum in se sit bonum, non est simpliciter malum, sed tantum secundum quid et quasi per accidens. Rationes vero et difficultates in contrarium obiectae procedunt de posteriori malo seu disconvenienti; sic enim dolor in se quoddam bonum est, est autem animali disconveniens; et similiter calor est in se bonus simpliciter, licet sit disconveniens aquae; et in caeteris malis naturalibus seu disconvenientibus naturae, idem reperitur; et eadem ratio est de malo morali, nam voluntas mentiendi, ut in se est quoddam ens, aliquod bonum est; est autem disconveniens homini ratione utenti, et ideo est mala moraliter.

10. *Substantia nulla positive mala dicenda.*— Haec quidem distinctio optima est et quae in priori eius membro dicuntur, simpliciter probanda sunt, non vero quae in posteriori. Quod ut declarem, infero primo nullam substantiam posse proprie ac formaliter denominari malam positive, sed privative tantum; quia substantia non est proprie ac formaliter mala alteri; in se autem solum potest denominari mala ratione alicuius privationis; ergo. Maior patet, quia substantia est per se, non est ens alterius. Dices hoc esse verum de substantia integra et completa. Respondetur etiam materiam et formam, hoc ipso quod una ad alteram ordinatur non esse malum eius, sed bonum, nam et materia conveniens est formae cui deservit, et quaelibet forma est conveniens materiae, quamvis sit disconveniens oppositae formae vel eius composito; partes item integrales ex se etiam convenientes sunt composito et reliquis partibus; quomodo autem ob improportionem possit interdum aliqua pars esse disconveniens, infra dicemus. Dixi autem *proprie ac formaliter*, quia per denominationem extrinsecam potest substantia denominari mala, quia efficit formam disconvenientem alicui; quomodo etiam Deus, quatenus est auctor mali poenae, in eo genere potest denominari vel potius apprehendi et existimari malus, id est, disconveniens; sub qua ratione potest etiam odio haberi a voluntate inordinata; haec tamen non est vera malitia, sed denominatio sumpta ab externa malitia seu disconvenientia existenti in alia re.

11. *Accidens quodvis, alicui subiecto bonum.*— Secundo infero ex concessis in illo priori membro, omne accidens ratione suae perfectionis positivae non solum in se quoddam bonum esse sed etiam esse bonum et conveniens alicui subiecto. Probatur, quia nullum est accidens cui non sit connaturale esse in aliquo subiecto, cum quo vel naturalem connexionem habeat vel saltem ad illud ordinetur ut perfectio eius; erit ergo bonum aliquod respectu talis subiecti; ergo nulla est res positiva quae ratione sui sit mala vel disconveniens omnibus.

12. *Nullum ens in se malum ratione alicuius positivi.*— Atque hinc videtur tertio concludi nulli etiam subiecto posse esse malam rem aliquam ratione positivi praecise sumpti. Quod potest probari ex doctrina data in priori membro distinctionis positae. Quia alioqui necesse est dari aliquod ens in se malum ratione alicuius positivae formae; nam si forma positiva ut sic est mala alicui subiecto, ergo compositum ex tali subiecto et tali forma erit quoddam malum ens, cum sit compactum ex entibus disconvenientibus seu non recte cohaerentibus inter se; ergo, vel fatendum est ens aliquod esse in se malum ratione positivae formae, vel negandum positivam formam, ut sic, et ex vi praecisae perfectionis suae esse malam. Item subiectum tali forma affectum est malum seu male dispositum; ergo et malitia absolute loquendo est aliqua forma positiva, et aliqua res est in se mala non quia privata est aliqua perfectione, sed potius quia affecta est aliqua re positiva. Patet consequentia quia malitia nihil aliud esse videtur quam id quo male afficitur aliquod subiectum;

unde, sicut D. Thomas, I, q. 5, a. 5, ad 2, et I-II, q. 51, a. 4, ad 1, et III, q. 11, a. 5, ad 3, dicit habitus virtutum non tam esse bona quaedam quam bonitates quasdam quibus bene afficitur voluntas quae illis affecta dicitur in se bona, ita forma illa quae ratione sui positivi male afficit aliquod subiectum, dici posset malitia quaedam, et subiectum illa affectum seu compositum ex illa resultans dicendum esset ens quoddam in se malum ex vi suae positivae affectionis seu compositionis. Praeterea est optima ratio, quia forma quae in se bona est et perfectionem dicit, non potest esse mala alicui ratione suae bonitatis praecise sumptae; ergo, ut censeatur mala et disconveniens alicui, oportet aliquid aliud intervenire, quod non potest esse nisi privatio aliqua; nam, si sit aliquid positivum, illud etiam dicit bonitatem et perfectionem; unde de illo redibit idem argumentum; ergo oportet ut omnis malitia privatione aliqua compleatur.

13. Quod tandem declaratur ratione et exemplis sumptis ex Dionysio et aliis Patribus, nam in eo quod dicitur malum alteri considerare possumus aut illud ens quod alteri dicitur malum, aut illud quod ex utroque resultat; ut, verbi gratia, homini malum est habere sex digitos in manu; si ergo consideretur totum illud compositum, id est manus sex digitis constans, dici potest malum quoddam tamquam monstrum seu peccatum naturae. Ait tamen Dionysius, dicto c. 4 de Divin. Nomin., tale malum constitui privatione quam ipse vocat *ineptam dissimilium compositionem et defectum proportionis debitae et convenientis iuxta naturae institutionem*. Sic etiam August., lib. de Natura bon., c. 3 et 4, ait malum *nihil aliud esse quam corruptionem modi, vel speciei, vel ordinis naturalis*. Quod explicans D. Thomas, I, q. 5, a. 5, ad 4, ait modum, speciem et ordinem, quatenus talia sunt, bona esse, vocari autem mala quatenus *vel minora sunt quam esse debuerunt, vel quia non his rebus accommodantur quibus accommodanda sunt, vel quia sunt aliena et incongrua*. Sic igitur monstrum illud appellatur malum in quantum caret debita specie et convenienti partium proportionem, atque ita non ex vi positivae perfectionis malum est. Idemque reperitur in quolibet ente composito ex partibus quae inter se non bene conveniunt, quod in universum potest monstrosum appellari.

14. *Res quae alteri mala dicitur, ratione alicuius privativi talis est.* — Atque hinc ulterius fit, si consideremus eam partem talis compositi quae dicitur alteri disconveniens seu mala, ut est sextus digitus respectu manus humanae vel calor respectu aquae, non habere rationem mali nisi ratione alicuius privationis adiunctae. Nam imprimis ipsamet disconvenientia ad privationem pertinet, sicut in universum *contrarietas, repugnantia, dissimilitudo et distinctio* in suo intrinseco conceptu negationem includunt. Contrarietas enim includit impossibilitatem oppositarum formarum in eodem subiecto; impossibilitas autem negationem includit; sic ergo disconvenientia dicit improportionem seu ineptitudinem ad convenientem unionem seu compositionem. Deinde in eo subiecto cui alia res seu forma mala dicitur, connotatur carentia naturalis propensionis seu connexionis cum tali re. Ac denique in ipsamet re quae alteri mala dicitur, denotatur carentia perfectionis tali subiecto convenientis, quae, licet respectu ipsius formae absolute consideratae videatur esse negatio quaedam, tamen respectu subiecti habet rationem privationis, quia est carentia perfectionis illi debitae. Et respectu formae dici potest privatio non simpliciter sed ex hypothesi, seu in ordine ad talem effectum, quia licet absolute non debeatur tali formae talis perfectio, tamen ut posset convenienter informare tale subiectum, indigeret illa.

15. Et hoc modo in moralibus, actus intemperantiae dicitur malus homini quatenus caret rectitudine temperantiae, et in naturalibus calor est malum aquae quatenus caret perfectione frigoris; et sic in universum dixit D. Thomas, I, q. 5, a. 3, ad 2, *nullum ens dici malum in quantum est ens, sed in quantum caret quodam esse*; et idem sentit q. 3 De Potent., a. 6, ad 12, et clare ac optime id explicat q. 1 De Malo, a. 1, ad 1, dicens dupliciter dici aliquod malum, scilicet simpliciter et secundum quid. *Simpliciter* (inquit) *malum est quod est secundum se malum, hoc autem est, quod privatur aliquo particulari bono quod est ex debito suae perfectionis, sicut aegritudo est malum animalis; sed secundum quid dicitur esse malum quod non est malum secundum se, sed alicuius, quia non privatur aliquo bono quod sit de debito suae perfectionis, sed quod est de debito perfectionis alterius rei, sicut in calore est privatio perfectionis debitae aquae, et ideo non est malus in se, sed aquae*. Sic igitur omne malum privationem includit, sed proportionate, nam quod est in se malum includit carentiam perfectionis sibi debitae; quod vero est malum alteri, includit carentiam perfectionis debitae illi cui est malum.

16. Quamvis ergo distinctio data de duplici malo, scilicet, quod in se malum est vel quod est malum alteri, bona sit, de neutro tamen malo concedendum est in sola entitate positiva consistere, sed privationem includere. Solum potest constitui differentia, quia quando res in se mala dicitur, non intervenit nisi res quae denominatur mala et privatio a qua sic denominatur, quae sola habet rationem mali formaliter seu potius malitiae; at vero, quando res dicitur mala alteri, intervenit positiva entitas seu forma quae, ut substat alicui privationi, dicitur mala alteri rei seu subiecto. Unde, non sola privatio, sed ipsa etiam forma, ut illi substat, habet rationem mali formaliter respectu alterius subiecti, quia revera est forma male afficiens ipsum; nihilominus tamen in ipsamet forma, quatenus est mala alteri, id quod est positivum est quasi materiale, privatio vero est quasi formale, constituens rationem mali respectu alterius; nam quod respectu unius est forma, potest respectu alterius comparari ut subiectum seu materia; atque ita fit ut in universum formale constitutum mali in privatione consistat, ut sancti Patres docuerunt.

Satisfit difficultatibus superius positis

17. Ad primam ergo difficultatem et primum eius membrum de malo culpa respondetur malum culpa proprie esse malum hominis ut rationalis est et libero arbitrio utitur; et ideo non semper dici de sola privatione, sed etiam de actu positivo, non tamen ratione solius positivi, sed quatenus debita rectitudine caret. Hoc ergo malum ratione actus quem includit, potest contrarie opponi actui bono seu virtutis et idem proportionaliter est de habitibus. Et eodem modo ipsemet actus dicitur contrarius rationi quia caret debita rectitudine; unde non tantum est malus quia excludit a subiecto contrarium actum vel habitum bonum (quod in argumentis supponi videtur), sed quia ipsemet est disconveniens rationali naturae; est autem disconveniens non ob positivam entitatem praecisam, sed ut substantem carentiae rectitudinis debita, ut dictum est. Et ita potest in huiusmodi malo esse diversitas specifica, etiamsi fortasse non excludat a subiecto formam seu virtutem specie diversam; quia haec malitia, ut dixi, non consistit in privatione formae contrariae quae causatur in subiecto, sed in privatione debita rectitudinis, quae in ipsomet actu intelligitur, quae pro actuum diversitate diversa esse potest.

18. Ad alterum membrum de malo poenae dicendum similiter est dolorem non esse in se malum, habet enim perfectionem suam et quidquid in latitudine talis perfectionis sibi debitum est; est ergo dolor quid malum tamquam disconveniens homini vel animali. Unde concedendum est non tantum esse malum causaliter, id est, quia excludit delectationem oppositam, sed etiam quia ipsemet est disconveniens et disproportionatus animali, quod recte argumentum ibi factum probat. Non tamen est disconveniens ratione solius positivae entitatis praecise sumptae, sed quia secundum illam includit carentiam alicuius perfectionis necessariae ut posset esse forma conveniens et proportionata homini. Et eodem modo respondendum est ad alia exempla quae in illa difficultate proponuntur.

19. Eadem res ut positiva, bona, ut privationem includit, mala esse potest.—

Ad secundam difficultatem respondetur concedendo non repugnare eandem rem esse bonam et malam diversis rationibus; negamus tamen utramque esse posse omnino positivam, quia non potest res sub ea ratione esse mala sub qua est bona; sub omni autem ratione positiva praecise considerata bona est, ut ostendimus; et ideo sub qua ratione est mala, non est mere positiva. Itaque, si sit sermo de re in se bona vel mala, potest quidem eadem res esse in se bona essentialiter, mala autem integraliter seu accidentaliter; illud tamen ei convenit quatenus habet perfectionem essentialem tali naturae debitam; hoc vero quatenus caret debita integritate vel perfectione accidentali. Si vero sit sermo de re bona in se et mala alteri, illud prius habet ratione propriae naturae et perfectionis positivae, hoc vero posterius habet solum ratione alicuius disproportionis vel disconvenientiae quam habet cum alia re, atque adeo ratione alicuius privationis adiunctae; et idem fere est, servata proportione, quando eadem res est uni bona et alteri mala. Quod vero in se sit omnino mala et alicui bona, contingere non potest, tum quia nulla res est in se omnino mala, tum quia supra ostendimus nihil posse esse alteri bonum, proprie loquendo, quod in se bonum non sit.

Bonum malo qualiter opponatur

20. Atque ex his facile constat quomodo bonum et malum opponantur, hoc enim etiam in difficultatibus positis petebatur. Possunt igitur bonum et malum vel formaliter comparari secundum

bonitatem et malitiam, vel tantum materialiter, quoad res ipsas quae bonae et malae denominantur. Deinde ut bonum et malum sint opposita, debent respectu eiusdem comparari prout ratio oppositorum requirit; unde paulo ante dicebamus eandem rem respectu diversorum posse esse bonam et malam, in qua neque est materialis oppositio, cum res sit eadem, nec proprie formalis; nam, licet illae rationes boni et mali sint diversae, non tamen oppositae sed disparatae, sicut esse simile uni et dissimile alteri. Atque de bono et malo sic consideratis verum habet quod Augustinus dixit in Enchir., c. 14, in bono et malo deficere regulam dialecticam quod contraria eidem inesse non possunt, quia eadem res potest esse bona et mala, cum tamen bonum et malum contraria sint seu opposita. Loquitur enim de bono et malo secundum communes rationes, secundum quas non habent perfectam et completam oppositionem, nisi in particulari et cum omnibus conditionibus requisitis sumantur.

21. Proprie igitur comparando bonum et malum respectu eiusdem, in suis formalibus rationibus opponuntur privative, nam bonum idem est quod perfectum quantum ad id in quo bonum est; malum autem est quod debita perfectione caret; et alicui bonum est quod est illi conveniens, malum vero quod disconveniens est. Unde fit ut proprietates habeant oppositas, nam bonum ex se est appetibile, illud enim est quod omnia appetunt; et ideo finis causalitatem habet, vel saltem medii; malum autem ex se appetibile non est, sed potius a se avertit appetitum. Unde per se et ut tale est, nec finis nec medii rationem habere potest, sed solum ut quamdam rationem boni induit, verbi gratia, quatenus ad vitandum maius malum utile censei potest. At vero, si comparentur res quae bonae et quae malae denominantur, sic non opponuntur proprie quatenus in se bonae vel malae dicuntur, sed quatenus respectu alterius una est conveniens, disconveniens altera; sic enim mutuo se excludunt, non vero prout in se bonae vel malae sunt. Atque hoc modo possunt in se habere oppositionem contrariam tam in moralibus quam in naturalibus, ut supra dictum est.

22. Atque ita locutus est Aristot., c. de Opposit. de bono et malo, non ratione malitiae praecise, sed ratione actus vel qualitatis quae mala alteri denominatur, sicut verum et falsum possunt dici contrarie opponi ratione assensuum seu iudiciorum. Sic etiam Dionys., c. 4 De Divin. Nomin., ait *malum non pugnare contra bonum nisi ratione alicuius boni, nam secundum se est impotens*. Et D. Thomas, III cont. Gent., c. 9: *Malum non repugnat bono positive nisi ratione alicuius bonitatis*. Idem, q. 1 De Malo, a. 1, 2, 3 et 4, et q. 3 De Potent., a. 6, ad 11, et In II, dist. 40; unde non semper est necessaria talis oppositio, sed interdum privativa sufficit, si id quod malum denominatur non sit ens positivum sed privativum, quomodo caecitas vel aegritudo est quoddam malum; interdum vero sufficit alia repugnantia inter formas positivas, quamvis non sit proprie contrarietas; sic enim error et scientia opponuntur ut bonum et malum homini, quamvis non sint proprie contraria.

SECTIO II

QUOTUPLEX SIT MALUM

1. *Malum in se et malum alteri.*— Haec quaestio facile ex dictis definitur, est namque de malo formaliter ut malum est; nam materialis divisio ex parte rerum non cadit sub scientiam. Sic igitur dividitur malum in illud quod in se malum est, et quod est malum alteri, quae D. Thomas appellavit malum simpliciter et secundum quid; alii autem vocant malum absolute vel respective, quorum rationes satis sunt ex dictis expositae.

2. *Alteri malum ut naturali enti, et ut libero agenti.*— Rursus, quod est malum alteri dividi potest in illud quod est disconveniens alteri quatenus res naturalis est, et illud quod est disconveniens alteri quatenus ens vel agens liberum est, et hoc modo dividitur malum in naturale et morale. Naturale malum est omnis privatio naturalis boni naturae debiti, seu omne id quod natura sua est disconveniens alteri naturae. Malum vero morale est disconveniens naturae liberae quatenus libera est. Unde naturale malum invenitur in omnibus rebus ratione carentibus et sese etiam extendit ad res intellectuales, quatenus propriam naturam habent et naturalem aliquam perfectionem requirunt, qua privari possunt sine suo consensu vel cooperatione libera; morale autem malum solum in natura libera reperitur ut libera est, quia, ut in superioribus diximus, mores proprie consistunt in liberis actionibus. Unde, licet morale malum sit disconveniens naturae rationali ut rationalis est, et in hoc possit convenire cum aliquo naturali malo, est tamen

disconveniens tali naturae prout habet peculiarem operandi modum, scilicet cum libertate, et in hoc differt a naturali malo.

Culpa et poenae mala quid sint

3. *Malum culpa et poenae in quo differant.* — Atque hinc ulterius orta videtur alia celebris divisio mali in malum culpa et poenae, quam tradit D. Thomas, I, q. 48, a. 5 et 6, ubi differentiam inter illa membra constituit quod malum culpa dicit defectum in actione seu actu secundo; malum autem poenae dicit defectum in aliqua forma vel integritate rei quae ad actum primum pertineat. Quae expositio habet difficultatem, quia neque omnis defectus actionis pertinet ad malum culpa, ut constat de errore vel de actione male scribendi aut pingendi, neque e converso omnis culpa est in actu secundo, nam peccatum originale vel habituale est malum culpa et non est in actione; et similiter non omnis defectus in actu primo est poena, nam caecitas, verbi gratia, interdum non est poena, sed malum mere naturale; neque etiam omnis poena est in defectu actus primi, nam error etiam est malum poenae; immo ipsa culpa potest esse poena prioris culpa, ut docet idem D. Thomas, I-II, q. 87, a. 2, ex illo ad Rom., 1: *Propter quod tradidit eos Deus in desideria cordis eorum.*

4. Sed, quia haec divisio magis pertinet ad theologos et philosophos morales, dicendum est breviter divisionem hanc proprie dari de malo creaturae rationalis, quatenus libera est seu libertatem suam exercet, nam in aliis rebus vel actionibus nec culpa proprie esse potest cum culpa significet moralem actum et consequenter neque etiam potest esse poena, quia haec dicit respectum ad culpam propter quam infligitur, ut recte dixit Augustinus, I *Retract.*, c. 9. Cum ergo dicitur malum culpa consistere in defectu actionis, intelligendum est de actione libera quatenus libera est, sive hic defectus sit carentia liberae actionis debitae secundum legem seu rectam rationem, sive sit carentia honestatis vel rectitudinis tali actioni debitae, id est, sive sit omissio actionis debitae, sive sit actio carens rectitudine debita. Nam actualis usus libertatis solum est in actione vel carentia actionis voluntaria, et ideo hoc malum culpa per se primo est in huiusmodi actione, quia est malum creaturae rationalis ut liberae, id est, ut utentis libertate sua. Neque obstat quod de culpa originali vel habituali obiiciebatur, quia haec non habent rationem culpa nisi per ordinem ad actuale culpam per quam sunt voluntaria. Unde, quasi mediate tantum participant rationem mali culpa quatenus in eis moraliter permanere censetur defectus liberae actionis, atque ita fit ut malum culpa, quod per se primo et immediate tale est, in defectu actus secundi humani seu liberi ut sic consistat. Malum autem poenae dicitur esse in defectu actus primi, non quia in actionibus etiam reperiri non possit, sed quia in qualibet carentia perfectionis debitae, etiam per modum actus primi sufficienter salvari potest, vel certe quia, sicut malum culpa radicaliter ac primario est in actione, ita malum poenae radicaliter ac primario est in actu primo. Nam, licet contingat actionem naturalem, id est, non liberam esse defectuosam, tamen ille defectus semper provenit ex priori aliqua imperfectione et defectu in actu primo seu in causa proxima. Quod si defectus actionis non sit naturalis sed voluntarius, iam vel pertinebit ad malum culpa vel nullam habebit rationem mali, quia non erit defectus perfectionis debitae. Quamvis autem unum peccatum dicatur esse poena alterius, non tamen secundum id quod est formaliter culpa in ipso, sed secundum aliquam aliam rationem et ita etiam illa poena est primario in re aliqua quae se habet ad modum actus primi respectu culpa, qualis est denegatio alicuius auxilii vel permissio occasionis cadendi, quae dici possunt ad actum primum pertinere quatenus ablatio impedimenti supponitur ad actionem et est conditio in actu primo requisita.

5. *Culpa et poenae mala ubi sita.* — Sic igitur breviter ac perspicue dicere possumus malum culpa esse inordinationem in actione vel omissionem libera seu carentiam perfectionis debitae secundum liberam actionem, malum autem poenae esse quamlibet aliam carentiam boni debiti contractam seu inflictam ob culpam. Quo fit ut haec divisio comprehendat omnia mala rationalis naturae quia potest facile ad contradictoria membra revocari, quia omne malum quod est extra actionem liberam ut sic pertinebit ad malum poenae. Et quamquam, seclusa divina providentia, intelligi posset in creatura rationali aliquod naturale malum quod non esset inflictum propter culpam, quod proinde non esset culpa neque poena, tamen ex divina providentia credimus nullum defectum perfectionis debitae esse in creatura rationali qui non sit culpa vel ex culpa

originem traxerit, et ideo August., in imperf. Genes. ad litteram, c. 1, omne malum dicit esse aut peccatum aut poenam peccati. Quin potius non solum malum quod in ipso homine formaliter est, sed etiam quod est in rebus irrationalibus vel inanimatis, si in aliquod nocumentum ipsius hominis cedat, ad malum poenae spectat non respectu inferiorum rerum, sed ipsius hominis propter cuius culpam infligitur vel permittitur.

6. *Culpa radix moralis mali poenae.*— *Culpa an poenae gravius malum.*— Atque hinc etiam constat quomodo haec duo mala inter se comparentur, nam, formaliter loquendo, malum culpae est origo mali poenae et causa eius, non physica sed moralis; nam, sicut meritum est causa praemii, ita culpa est causa poenae. Quod si haec duo in gravitate seu magnitudine mali comparentur, longe maius est malum culpae quam poenae nam culpa privat hominem debito ordine ad Deum; unde cedit in offensionem et iniuriam Dei; poena autem ut poena hoc non habet ex ratione sua, sed sistit in detrimento aliquo creaturae; offensa autem Dei maius malum hominis est quam quodlibet aliud detrimentum et ideo quodlibet malum poenae potius sustinendum est quam malum culpae admittendum. Et propter eandem causam potest Deus esse auctor mali poenae, non autem mali culpae. Sed haec theologis relinquamus.

7. *Turpe malum honesto bono oppositum.*— *Contristans oppositum delectabili.*— Tandem iuxta praecedentem divisionem facile est dividere malum partitione opposita illi qua dividitur bonum in honestum, delectabile et utile; sic enim malum aliud ex turpe quod honesto opponitur, et in proprietate ac rigore sumptum idem fere est quod malum culpae. Quamvis culpa in rigore dicatur de actione vel omissione morali peccaminosa quae hominem reddit moraliter malum; malum autem turpe prout adaequate opponitur bono honesto, non solum dicitur de ipsa culpa actuali vel habituali, sed etiam de obiecto turpi et de vitioso habitu, qui est principium actus mali, et proprie non est culpa. Immo, si honestum bonum latius sumatur pro eo quod est per se amabile et naturae consentaneum ac per se conveniens, sic malum illi oppositum non potest proprie turpe appellari nisi *turpe* dicatur quidquid deformat (ut ita dicam) naturam, sed dicitur hoc malum per se evitabile seu odio dignum. Aliud vero malum est delectabili oppositum quod in communi dici potest iniucundum et contristans, quod eadem proportionem declarandum est qua bonum cui opponitur. Bono autem utili nullum videtur esse oppositum malum proprie dictum, quia inutilitas quae considerari potest in aliqua re in ordine ad aliam quae maxime videtur opponi bono utili, non videtur opposita per modum privationis sed purae negationis, et ideo non habet propriam rationem mali. Quod in hunc modum declarari potest, nam medium seu res quae non est utilis ad aliquem finem, aut ex natura sua caret ea conditione vel proprietate quae necessaria est ad talem utilitatem; et sic esse rem inutilem ad talem finem non est privatio sed negatio tantum, atque ita non est malum. Vel ex natura sua requirit talem proprietatem et ex accidenti caret illa, et tunc carentia illa habet rationem mali respectu illius rei quae naturali perfectione privata est; illud autem malum proprie non est bono utili oppositum, sed naturali et per se convenienti tali rei; inutilitas vero quae inde nascitur in ordine ad finem, negatio quaedam est. Et propter hanc fortasse causam non solet in malo haec trimembris divisio assignari, sed bitembris tantum, scilicet, culpae et poenae, turpe et iniucundum. Quod si quis velit invenire in mediis aliquam rationem mali oppositam bono utili ut sic, non improbabiler dicere potest ea peculiari ratione appellari mala inutilia quae, cum ex natura vel institutione sua apta esse debeant ad finem aliquem acquirendum, ex aliquo accidenti improportionata effecta sunt. Et haec de divisionibus mali sufficiant.

SECTIO III

UBI ET UNDE SIT MALUM, SEU QUAS CAUSAS HABEAT

1. *Manichaeorum delirium.*— Manichaei, ut supra retulimus, posuerunt quoddam ens summe malum ex se tale existens et a nullo alio habens originem, quod sit prima radix et causa malorum omnium; putarunt enim non posse malum ex bono oriri, sed tantum ex malo. Unde cum non possit in infinitum procedi, consequenter censuerunt sistendum esse in aliquo malo quod ex se sit. Sed haec haeresis, praeterquam quod iam impugnata est, quia nullum ens, ex eo quod tale est, malum est, repugnat aliis principiis fidei et naturali etiam lumine notis, nimirum, sicut non est nisi unus Deus, ita non esse nisi unum primum principium et primam causam rerum, et unum tantum esse ens increatum et ex se necessarium, atque adeo omnia entia quae non sunt Deus, esse ex Deo.

Impossibile ergo est esse aliquod ens summe malum ex se existens et improductum, ut late confirmat Augustinus contra Manichaeos, praesertim lib. De Fide, contra eosdem, a principio, et lib. De Nat. bon., contra eosdem, c. 40 et 41; D. Thom., I, q. 49, a. 3, et alibi saepe.

2. *Cuiusvis mali causa aliqua.*— Ex hoc autem fidei fundamento duae conclusiones certae inferuntur. Prima est omne malum habere aliquam causam. Probatur, quia ostensum est nullum esse ens ex se malum; ergo, si est malum, oportet ut ab aliqua causa tale sit. Deinde, quia res non est mala nisi in quantum recedit a perfectione sibi debita, sed nunquam res deficit a debita perfectione nisi ob aliquam causam vel agentem vel saltem impediendam; ergo. Atque hoc magis constabit explicando in particulari causas mali, ubi etiam explicabimus quomodo dixerit Dionys., c. 4 De Divin. nomin., malum non habere causam, scilicet per se, seu quae directe illud intendat.

3. *Mali causa bonum aliquod.*— Secundo infertur ex dicto principio aliquod bonum esse causam mali, nam omne malum habet causam, ut ostensum est; ergo vel causa illa est aliquod malum vel bonum; si bonum, habetur intentum; si malum, oportet ut illud etiam causam habeat, de quo eadem interrogatio fieri potest. Cum ergo neque in infinitum procedi possit, nec sisti in aliquo malo quod causam non habeat, necessario sistendum erit in aliquo bono quod sit causa mali.

4. Iam vero explicandum superest quomodo bonum sit causa mali et in quo genere possit malum habere causam vel illam requirere, finalemne an materialem, formalem, vel efficientem.

Mali quis finis

5. *Malum medicinale electioni ordinatae subiacet.*— Dico primo: malum formaliter, ut malum est, non requirit causam finalem; illam tamen habere potest ex intentione extrinseca operantis. Prior pars probatur, quia malum, cum in privatione et defectu consistat, non est per se intentum in rebus, unde est illud axioma: *Nemo intendens ad malum operatur*; ergo, ut sit, finalem causam non requirit, sed consequi potest praeter intentionem agentis. Posterior vero pars constat, quia agens, praesertim liberum et a proposito, potest directe intendere aliquod malum propter aliquem finem; nam id, quod in uno genere malum est, potest esse utile, saltem ut removens impedimentum ad aliquem finem obtinendum. Quod ut clarius intelligatur, distinguamus inter malum culpae et poenae; et rursus in malo culpae distinguamus permissionem eius ab effectione seu ab ipsamet culpa. Malum ergo culpae formaliter, et ut tale est (sic enim loquimur), non solum finalem causam non requirit, verum etiam recte et ordinate illam habere non potest, quia non potest directe intendi nisi a depravata voluntate, quia neque potest intendi ut finis, cum sub ea ratione bonitatem non habeat, neque ut medium, quia non sunt facienda mala ut veniant bona; inordinata autem voluntas potest intendere hoc malum, immo et malitiam ipsam, saltem ut medium et sub aliqua apparenti et falsa ratione boni, ut, verbi gratia, ad vindictam de alio sumendam vel inferendam iniuriam ei quem odio habet vel aliquid simile. Secus vero est de permissione huiusmodi mali culpae; haec enim ordinate et recte intendi potest et habere bonum finem, quia ex se mala non est, sed potest esse bona. Atque hoc modo Deus permittit malum propter aliquod bonum, tum quia talis permissio ad pulchritudinem et varietatem universi spectat, ut Dionys. dixit, c. 14 De Divin. nomin.; tum etiam quia novit Deus ex malis permissis, si fiant, multa elicere bona, ut late disserit Aug., in Enchirid., c. 27. Malum autem poenae non solum quoad permissionem, sed etiam quoad effectionem, potest per se ac recte intendi propter honestum finem, iustam, scilicet, culpae vindictam; et hoc modo hoc malum, ut tale est, potest habere finalem causam atque ita Deus intendit mala poenae quorum est auctor. Huc etiam revocari potest malum quod medicinale dici potest, quod interdum infertur ad impediendum maius malum, ut cum brachium abscinditur ad conservandam vitam; illud enim malum tunc directe intenditur, non tamen ut finis sed ut medium, et ita habet tunc suam causam finalem ex intentione operantis. Sic igitur potest bonum non tantum apparens, sed etiam verum, esse causa finalis alicuius mali.

Mali causa subiectiva quae

6. Dico secundo: malum, quatenus malum est, habet materialem causam, quae semper est aliquod bonum, quod aliis verbis dici solet, malum ut malum esse in bono tamquam in subiecto. Sic loquitur Augustinus, in Enchirid., c. 13 et 14, ubi inter alia dicit non posse esse malum nisi in bono, quia si esset purum malum, seipsum destrueret, quod etiam docet D. Thom., I, q. 48, a. 3. Et ratio

est, quia malum pro formali nec res pure positiva est, nec pura negatio; est ergo privatio debita perfectionis; ergo requirit subiectum cui talis perfectio debeatur; ergo illud subiectum necessario esse debet aliquod bonum in quo malum seu malitia inesse intelligatur. Probatur haec ultima consequentia tum quia subiectum illud necessario esse debet aliquod ens positivum, et consequenter aliquod bonum; tum etiam quia hoc ipsum, scilicet, quod tali subiecto debeatur perfectio qua malum privat, est sufficiens signum et testimonium quod tale subiectum bonum sit, quia bonitas et perfectio non potest esse debita nisi illi rei quae bona sit. Et hoc modo Augustinus, I Contra Iulian., c. 3, et in Enchirid., c. 12, ac saepe alibi, ex ipso malo quod interdum naturae vel voluntati accidit, probat ipsam naturam vel voluntatem bonam esse; quia fit mala dum bonitate debita privatur, et non omnino destruitur, alioqui iam non mala esset, sed omnino non esset; ut ergo mala sit, oportet ut natura aliqua sit debita perfectione privata.

7. *Obiectiones aliquot.*— Sed obiiciet aliquis, nam malum pro formali non est ens positivum et reale; ergo non requirit, immo nec proprie esse potest in subiecto reali; ens enim rationis nulli subiecto inest; ergo non potest esse in bono tamquam in subiecto seu causa materiali. Unde Dionys., c. 4 De Divin. nomin., versus finem, absolute dicit *malum non esse in his quae sunt*. Secundo, quia malum destruit bonum cuius est malum; ergo non potest esse in illo tamquam in subiecto; nulla enim forma destruit subiectum suum. Tertio, quia alias corruptio et mors non esset malum, quod est contra communem omnium sensum; sequela patet, quia corruptio non est malum illius subiecti quod sub ipsa corruptione manet, id est, materiae primae, cum illa indifferens sit ad formam geniti vel corrupti; si autem dicatur esse malum rei corruptae, ergo iam non est in eo bono cuius est malum; ergo necesse non est ut illud bonum maneat sub tali malo. Et confirmatur, nam alias annihilatio rei non esset malum eius, quod incredibile videtur cum sit maxime odio digna et valde incommoda et adversa appetitui quo res omnes appetunt esse.

8. *Dissolvuntur.*— Ad primam objectionem respondetur malum pro formali seu malitiam esse in subiecto per modum privationis, de qua Aristoteles dixit esse carentiam in subiecto apto nato, quae carentia in re ipsa esse dicitur in actu exercito, ut corruptio seu remotio, ut Caietanus bene declarat, I, q. 48, a. 2. Ubi D. Thomas., ad 2, ait malum non esse ens ut significat entitatem rei, habere tamen tale esse quale sufficit ad veritatem propositionis qua dicimus caecitatem esse in oculo, quod esse non significat ponere aliquid in oculo, sed potius remove. Hoc ergo modo dicitur malum esse in bono tamquam in subiecto, non tamquam ponens aliquid in illo, sed potius ut removens ulteriorem perfectionem ei debitam. Cum autem Dionysius ait malum non esse in rebus, intelligit non esse tamquam verum ens ponens aliquid in ipsis.

9. *Malum quodvis non quodlibet bonum destruit.*— Ad secundam iam in superioribus dictum est non omne malum esse oppositum cuilibet bono, unde necesse non est ut malum destruat omne bonum, sed illud cui formaliter opponitur, non vero illud quod in subiecto supponit; ut tenebrae destruunt bonitatem luminis, non tamen perfectionem aeris. Dices: saepe malum minuit bonitatem subiecti quia non solum tollit oppositam perfectionem sed etiam minuit habilitatem seu aptitudinem ad talem perfectionem; ut peccatum, et formaliter excludit actum bonum, et promptitudinem minuit ad similem faciendum; ergo adeo potest malum augeri vel multiplicari ut omnino destruat bonitatem subiecti; non igitur semper supponit illam. Respondetur duplicem intelligi posse habilitatem subiecti ad bonum. Una est superaddita ipsi et distincta ab illo, ut est habitus in potentia vel conveniens qualitatum temperamentum in organo. Alia estabilitas omnino intrinseca facultati vel subiecto quae in re non distinguitur ab entitate eius, sed ratione tantum. Rursusabilitas ad bonum dupliciter minui potest. Primo per subtractionem et realem diminutionem bonitatis, quo modo minuitur bonum aquae quando minuitur frigiditas eius. Alio modo per additionem impedimentorum, quomodo dici potest minuiabilitas materiae ad formam ignis per nimiam humiditatem. Prior ergoabilitas distincta a potentia potest per subtractionem ac proprie in se minui, unde etiam potest totaliter auferri per malum contrarium, quod non est inconveniens, quia illaabilitas non est proprium subiectum talis mali, sed potius est forma vel dispositio illi opposita. Posterior autemabilitas non minuitur per subtractionem, quia, cum non sit res a subiecto distincta, sicut illud in entitate sua non minuitur ita neque huiusmodiabilitas, sed solum dicitur minui posteriori modo et proprius diceretur impediri, ideoque nunquam potest absumi seu penitus auferri. Et quia subiectum mali est bonum secundum hanc intrinsecam habilitatem ad

propriam perfectionem, ideo nunquam potest per malum destrui totum bonum quod est in subiecto eius. Atque hac ratione, quamvis peccata dicantur minuere habilitatem voluntatis ad bene operandum nunquam possunt illam penitus absumere, etiamsi in infinitum multiplicentur, ut latius D. Thomas tradit, I-II, q. 85, a. 1, ad 2. Sicut etiam radicalis habilitas materiae ad unam formam non potest tolli, etiamsi dispositiones ad oppositam formam infinite crescant.

10. Dices: interdum forma disconveniens omnino destruit subiectum suum si nimium crescat, ut calor aquam; ergo et malum poterit destruere omnino bonitatem subiecti sui. Respondetur negando antecedens in rigore; nam forma nunquam corrumpit proprium subiectum cui inhaeret, licet possit esse dispositio ad corruptionem subiecti quod denominat. Quae responsio procedit iuxta sententiam asserentem calorem inhaerere materiae primae. Iuxta oppositam vero sententiam dicendum est calorem qui revera inhaeret, non destruere illam formaliter, quamvis per accidens disponat ad illius corruptionem, non proxime, sed remote; nam in instanti in quo aqua corrumpitur, novus calor iuxta hanc sententiam introducit, qui iam non inhaeret aquae sed igni, et ab illo seu potius a forma ignis formaliter corrumpitur aqua. Sic ergo malum nunquam destruit subiectum cui inest; quod si interdum per accidens ad illius corruptionem disponat, consequenter etiam disponit ad destructionem sui ipsius ita ut nunquam maneat sine subiecto bono.

11. *Mors quomodo malum et cui subiecto.*— *Annihilatio nullius malum.*— Unde ad tertiam respondeo mortem vel corruptionem dupliciter considerari posse. Uno modo, prout est in fieri per alterationes et dispositiones quae antecedunt instans mortis, et hoc modo facile intelligitur habere rationem mali respectu subiecti quod paulatim corrumpitur, contra quod non procedit argumentum. Alio modo considerari potest mors, ut est in instanti quo res destruitur; et sic concedo (quidquid alii sentiant) mortem proprie et in rigore non esse malum illius rei quae per illam destruitur, propter argumentum factum. Unde D. Thom., q. 5 de Potentia, a. 3, ad 14, concedit annihilationem non esse malum, quia non relinquit bonum in quo fundetur; quod etiam sentit Augustinus in Enchirid., c. 12 et 13, ubi late probat destructa omnino natura non manere malum. Solet autem, late loquendo, haec corruptio vel destructio rei malum appellari, quia est totalis ablatio boni, quae sufficiens ratio est ut odio habeatur vel fugiatur.

Mali an detur formalis causa

12. Dico tertio: malum non habet propriam et intrinsecam causam formalem, praeter seipsum seu suam malitiam, habere autem potest causam formalem quodammodo remotam et extrinsecam. Declaratur et probatur, quia, cum malum formaliter consistat in privatione, ipsa privatio est forma eius; privationis autem ipsius non est alia forma qua ipsa constituatur, ut per se constat. Contingit autem saepe privationem unius formae consequi ad aliam formam positivam non per effectationem, sed ex vi solius causalitatis formalis; quomodo privatio frigoris sequitur ad informationem caloris producti in aqua, et ita calor inhaerens aquae, iuxta veram philosophiam, non effective, sed formaliter expellit frigus, atque ita ille calor recte dici potest causa formalis privationis frigoris, quae privatio est malum aquae. Hoc ergo modo dari potest causa formalis mali quam voco extrinsecam et remotam, quia non est proprie et intrinsece constituens ipsum malum, sed solum est forma ad quam consequitur tale malum.

Mali efficiens quod

13. *Quod malum ad causalitatem perfectam agentis consequatur.*— Dico quarto: malum semper habet aliquam causam efficientem, non tamen per se sed per accidens et praeter intentionem primariam et intrinsecam agentis. Prior pars nota est ex his quae in principio sectionis diximus, nam ratio mali non convenit enti per se et ab intrinseco; ergo ab extrinseco; ergo per aliquam efficientiam seu efficientem causam; nihil enim potest ab extrinseco advenire quod non ab alio efficiente proveniat. Ut vero posterior pars declaretur, advertendum est tribus modis posse malum accidere rebus. Primo modo per efficientiam perfectam causae agentis, ut quando causa efficiens perfecta virtute introducit formam, ad eam vero consequitur privatio alterius formae quae habet rationem mali; et hoc modo ignis est causa efficiens malum in aqua, scilicet privationem frigoris, et Deus est causa omnis mali naturalis aut poenae, quod hoc modo consequitur seu fit, quia et instituit causas effectrices huius mali et cum eis operatur. Constat autem hanc efficientiam non esse per se sed per accidens, quia institutum agentis non est destruere aliud, sed suum esse

communicare; accidit vero ut inde sequatur non esse alterius, quia est incompatible cum alio. Quod si quis dicere velit hoc malum, licet non sit propter se intentum, tamen propter aliud aliquo modo intendi, id est ut medium et dispositionem necessariam ad aliud bonum introducendum, qui hoc (inquam) dixerit, non multum aberrabit. Et ideo dixi hanc mali effectiorem esse praeter primariam intentionem agentis, quae per se non est ad malum, sed ad bonum. Addidi vero sermonem esse de intrinseca intentione agentis, id est, de illa quam habet ex vi actionis suae; nam, si sit agens liberum, potest directe ac per se intendere malum alterius propter alium finem, ut supra dicebamus de malo poenae, quod Deus directe intendit supposito malo culpa; haec vero intentio extrinseca est illi actioni per quam fit tale malum.

14. *Malum aliquod oritur ex imperfectione causae.— Occurritur obiectioni.—*

Secundo modo contingit malum consequi ad actionem causae efficientis ex imperfectione vel defectu talis causae. Et hoc contingit quando ipsum malum admiscetur ipsi actioni vel effectui seu formae introductae et intentae ab ipsa causa efficienti¹; sic claudicatio est quoddam malum in ratione progressivi motus, quod consequitur in actione ex defectu virtutis motivae principalis vel instrumentalis, et tunc etiam constat malum esse praeter intentionem agentis, immo non consequi ad illud ut agens est, sed ut deficiens est. Dices: quamvis comparando illam malitiam actionis ad positivam virtutem et efficientiam causae, sit per accidens, tamen comparando illam ad imperfectionem causae erit per se ab illa, iuxta illam regulam: *Sicut affirmatio est causa per se affirmationis, ita negatio negationis*. Respondetur hinc ad summum concludi malum ut malum habere causam per se deficientem, quae ut sic potius est causa non efficiens quam efficiens, quod in idem redit; nam illa malitia per accidens coniungitur cum efficientia ut sic, licet per se sequatur ex defectu et imperfectione causae. Quae consecutio dicitur per se vel in ordine ad moralem rationem, ut statim explicabo; vel certe secundum quamdam accommodationem et attributionem, supposita necessaria consecutione unius ex alio; nam proprie ac physice privatio non influit in privationem nec defectus in defectum; sed quia ex causa defectiva sequitur defectuosa actio, ideo perfectio effectus per se tribuitur perfectioni causae, defectus autem imperfectioni.

15. *Malitia effectus non necessario malitiam supponit in causa.—* Dicit rursus aliquis: ergo hoc malum in actione seu in effectu semper supponit malum in causa. Consequens autem videtur falsum, nam de illa malitia causae inquiri an habeat aliam causam, necne; si non habet, ergo datur malum quod nullam habeat causam, quod supra ostendimus fieri non posse; si vero habeat causam, vel illa habebit etiam defectum et ita de illa redibit eadem interrogatio et sic in infinitum procedetur; vel sistendum erit in causa quae, cum nullam habeat malitiam seu defectum, sit causa defectuosae actionis et effectus. Consequens est contra dicta et contra rationem; cum enim quaelibet causa agat in sibi simile vel proportionatum, cur causa bona nullamque habens malitiam producat effectum malum et defectuosum? Respondetur negando absolute primam sequelam; non enim oportet ut malitia effectus supponat semper malitiam in causa, quia, quacumque ratione causa impediatur ne agat secundum totam perfectionem debitam actioni vel effectui, poterit actio esse defectuosa et mala in suo genere. Potest autem causa sic operari vel impedi, etiamsi nulla malitia proprie sumpta in ea supponatur, quamquam hic modus agendi semper supponit aliquam imperfectionem quae non semper est propria malitia aut privatio perfectionis debitae, sed tantum negatio maioris perfectionis, naturaliter consequens limitatam perfectionem talis causae.

16. *Effectus causarum necessario agentium unde contrahant malitiam.—* Hoc ut clarius intelligatur, distinguamus inter causas naturaliter agentes et liberas; nam causa quae naturaliter agit, si in se perfecta sit et non sit impedita, aget quantum potest et ideo nunquam committet defectum in actione, qui habeat rationem mali naturalis; et hoc recte convincit ratio facta quia a causa bona et agente quantum potest et non impedita, non est unde possit malitia in actionem resultare. Ex duplici ergo causa accidere potest talis defectus in actione. Primo ex eo quod causa ipsa in se est male affecta, ut si oculus, verbi gratia, sit prave dispositus; et tunc verum est malitiam actionis supponere malitiam in causa, non tamen necesse et procedere in infinitum, quia illa malitia causae provenire potest ex actione alterius causae perfectae in suo genere, quae dum intendit effectum suum perfectum producere ex consequenti introducit in oculo aliquam dispositionem disconvenientem illi, iuxta primum modum superius positum; vel potuit in ipsa formatione provenire ex aliquo

¹ efficienti, 1960; efficiente, 1597, 1605, 1861. Cf. BHF, v. II, p. 308.

naturali impedimento, ut iam dicam. Secundo igitur hoc provenire potest ex aliqua extrinseca causa impediente, sive haec sit materialis, sive efficiens, sive sit in ipso passo, sive in modo²; nam ex concursu huiusmodi causarum sibi resistentium et sese impredientium, contingit actionem unius causae defectuosam et monstrosam prodire, etiamsi in ipsa causa nullum naturale malum proprie sumptum praecedat.

17. *Effectus malus semper in necessaria causa defectum supponit.*— Neque contra hoc procedit ratio facta quia, licet a causa bona qua bona est, non procedat nisi bonum et perfectio, quia tamen illa causa impedi potest ne secundum totam suam perfectionem agat, inde accidere potest ut effectus non recipiat totam perfectionem sibi debitam, vel ut illam non recipiat cum modo, specie et ordine naturae ipsius accommodato, in qua carentia ratio mali consistit. Quamvis autem tunc malitia effectus non proveniat ex malitia causae, semper tamen supponit in illa imperfectionem aliquam saltem negativam, scilicet, defectum virtutis ad vincendam causam se impredientem vel materiae indispositionem aut resistentiam. Atque ita facile intelligitur unde hoc malum in naturalibus effectibus evenire possit, ita ut necesse non sit vel in infinitum procedere, vel sistere in aliquo malo quod nullam habeat causam; sistendum est enim in naturali imperfectione unius causae, adiuncto impedimento alterius; hoc autem impedimentum provenire potest ex naturali cursu et ordine ac virtute naturalium causarum. Imperfectio autem illa seu impotentia ad vincendum impedimentum non requirit aliquam causam, quia est mera negatio intrinsece et necessario coniuncta cum tali rei natura ad talem gradum et perfectionem entis ex se limitata. Neque est inconveniens ut imperfectio, quae in causa est mere negativa et non habet rationem mali, sit radix et origo imperfectionis privativae et habentis rationem mali in actione vel effectu quia ratione intervenientis impediendi per accidens evenire potest ut effectus privetur perfectione sibi debita, quia causa impeditur ne agere possit secundum totam perfectionem suam.

18. *Liberae causae dominium adaequata origo est malitiae et defectus in sua actione.*— In causa vero libere agente est alius proprius modus deficienti in actione sua, nimirum ex dominio quod habet in suum actum absque alio extrinseco impedimento. Nam, hoc ipso quod libera est, non semper agit quantum potest et debet; et ideo ex eadem radice potest actionem peccaminosam efficere absque alio impedimento. Et hinc etiam fit ut malum proveniens a causa libera, quod est proprie malum morale seu culpae, non necessario supponat in causa aliud simile malum; alioqui non possemus sistere in primo malo culpae provenienti a tali causa, quod est impossibile. Immo nec necesse est ut hoc primum malum culpae supponat in causa aliquod prius malum quod non sit culpae sed alterius generis, scilicet naturae; nam ut dixi, ex sola libertate creaturae potest provenire; libertas autem non est malum, sed potius bonum. Praesertim quia, iuxta doctrinam superius traditam ex Augustino, omne malum creaturae rationalis est aut culpae aut poenae; malum autem poenae secundum se totum, supponit aliquod malum culpae; ergo malum culpae, si sit primum, non potest supponere aliud malum. Supponit tamen imperfectionem aliquam intrinsecam et connaturalem creaturae, quae est esse mutabilem et defectivam, quam, formaliter loquendo, non habet ab alia causa, sed ex se, eo quod sit ex nihilo et limitatae ac finitae perfectionis in suo ordine; ex hac enim limitatione habet, tum quod non sit sibi regula suarum operationum sed superiori regula indigeat, tum etiam quod non sit per se et infallibiliter coniuncta suae regulae, sed possit ab illa deficere. Haec autem naturalis imperfectio, quamvis mala non sit (non est enim privatio, sed mera negatio), potest tamen esse origo mali moralis, quia adiuncta libertate ex vi illius absque alio extrinseco impedimento potest voluntas mutabilis non agere totum quod potest et debet, vel agere non sicut potest et debet, sed alio imperfectiori modo.

19. *Malum in effectu quandoque ex sola carentia influxus causae.*— Tertio modo contingit malum sequi sine ulla positiva efficientia ex sola subtractione efficientiae seu influxus bonitatis debitae. Cum enim malum in privatione consistat, per se non requirit positivum influxum ut suo modo sit, nam omnis positivus influxus ad positivam formam seu rem per se primo terminatur; hoc autem, per se loquendo, necessarium non est ad privationem; igitur, ut malum sequatur, satis est quod bonum alicui subiecto debitum non fiat vel non conservetur, conservato subiecto cum eadem aptitudine ac (ut sic dicam) iure ad tale bonum. Atque in moralibus quidem hoc potest

² modo, 1861, 1960; medio, 1597, 1605. Cf. BHF, v. II, p. 310.

accidere ex solo dominio potentiae liberae in actionem suam. Quamquam quaestio sit controversa an possit dari purum malum morale sine ulla actione, quod appellari solet pura omissio, de qua re nobis non est disserendum; satis est enim ad rem de qua agimus quod hoc malum ex vi sui esse non requirat actionem, quidquid sit an ob rationem voluntarii necessarius sit actus. At vero in naturalibus, quia causa non potest suspendere actionem ex se, sed solum quia vel passum removetur vel ipsa est distans vel aliquod aliud impedimentum intercedit, quod non fit sine aliqua actione positiva, ideo quamvis malum proveniens a causa naturali per se ac formaliter saepe proveniat ex sola carentia actionis, tamen illa semper consequitur ad aliquam aliam actionem seu mutationem; ut licet tenebrae sequantur in aere ex sola non illuminatione solis, tamen haec carentia illuminationis sequitur ad motum illuminantis vel alterius corporis. Ad hunc ergo modum accidere potest privatio in qua malum consistit; et tunc idem fere iudicium est de hoc modo efficiendi malum quod de primo; sequitur enim hoc malum per accidens ex actione alterius causae, non quia actio ipsa defectuosa sit, sed quia terminus talis actionis impossibilis est cum actione alterius causae seu cum aliqua conditione ad illam requisita.

20. Hinc vero infertur cum dicitur habere malum causam efficientem, vel intelligendum esse de causa aut positiva, aut privativa, quia privatio ad positivum revocatur, ut in simili dixit D. Thom., I-II, q. 71, a. 6, ad 1; vel certe, si intelligatur de causa positive agente, cum proportionem verificandum est; nam in naturalibus semper antecedit aliqua actio naturalis, ad quam consequitur vel cui adiungitur privatio, quae est malum; in moralibus autem, si moraliter loquamur, semper etiam intercedit actio voluntatis, quam malitia comitatur, vel saltem necessaria est illa actio seu voluntas virtualis, quamvis fortasse metaphysice loquendo non repugnet esse tale malum sine formali actione.

Quomodo malum sit a prima causa

21. Atque ex his satis constat quae sit causa efficiens mali proxima et particularis; quomodo autem malum sit etiam a causa prima et universalissima quae est Deus, breviter superest explicandum. Tribuuntur autem Deo effectus causarum secundarum dupliciter, scilicet, vel mediate, quia dedit virtutem agendi causis secundis, vel immediate quia cum eis concurrit et in earum actiones et effectus proxime influit. Rursus habemus ex dictis malum dupliciter sequi ex causa proxima, scilicet, vel ex vi activitatis et positivae perfectionis eius, vel solum ex carentia perfectionis vel actionis. Dicendum ergo est Deum praedictis duobus modis esse causam mali, quod sequitur ex vi activitatis perfectae alicuius causae. Patet, quia Deus et dedit illam virtutem seu activitatem et cum ea concurrat ad illam actionem perfectam ad quam sequitur alterius malum. Ita vero efficit Deus hoc malum sicut causa proxima quantum ad hoc, quod non per se et directe sed consequenter et per accidens illud causat, quia ipsum malum cum sit privativum non est aliter factibile. Quod intelligendum est quantum ad actionem physicam; nam quantum ad intentionem agentis, cum Deus sit agens per intellectum, potest directe intendere malum ipsum propter aliquod bonum. Atque hoc modo est Deus causa cuiuscumque mali mere naturalis, iuxta illud, *Deus mortificat et vivificat*, I Reg., 1. Est item ac maxime causa mali poenae, quomodo dicitur: *Nullum est malum in Civitate, quod non fecerit Dominus*, Amos, 3. Quod autem interdum dicitur, *Deum non fecisse mortem*, Sapient., 2, intelligitur eam non intendisse nec voluisse ex primaria intentione sua, sed quodammodo coactum hominum culpa, qua supposita, vere facit mortem, eamque vult in poenam culpae. Quapropter non solum per causas secundas, sed etiam immediate per seipsum potest Deus hoc malum efficere, quia nullum requirit defectum in causa immediata, sed ex sola efficacia perfecta provenire potest.

22. At vero malum illud quod consequitur ex carentia perfectionis vel actionis causae proximae, per se non requirit Dei influxum, neque est necessario coniunctum cum actione Dei ut sic et ideo necesse non est ut Deo tribuatur. Probatur, quia hoc malum non sequitur ex perfectione vel activitate causae proximae, sed ex imperfectione et carentia; ergo non sequitur ex eo quod causa habet a Deo, sed ex eo potius quod ex se habet vel potius quia ex se caret perfectione sibi non debita. Rursus causa secunda non indiget concursu Dei in quantum non agit, sed in quantum agit aliquid; ergo hoc malum per se non habet unde tribuatur Deo neque mediate neque immediate. Et hac ratione malum culpae in Deum non refunditur; nam secundum fidem Deus auctor peccati

non est. Immo neque ulla malitia actionis proveniens ex defectu virtutis proximae Deo tribui potest, ut est, verbi gratia, claudicatio, quod docet D. Thom., I, q. 49, a. 2.

23. Sed in hoc est notanda differentia inter malum culpae et alia, quod in malo culpae imperfectio quae necessario supponitur in causa, ex se illi convenit et nullo modo ab extrinseco, et ob specialem conditionem et libertatem talis causae potest esse origo mali culpae absque extrinseco impedimento. Unde fit ut prima et sufficiens radix talis mali, ut sic, sit ipsa causa proxima sine interventu primae. At vero in aliis malis naturalium actionum imperfectio quae supponitur in causa, si sit mere naturalis ac negativa, non potest esse radix defectuosae actionis, nisi interveniente aliquo extrinseco impedimento, ut supra dictum est, quod impedimentum semper provenit ab aliquo motu vel effectu positivo cuius Deus potest esse causa, et ex hac parte potest radix talis mali in Deum revocari. Rursus, si imperfectio causae sit praeternaturalis illi et consequenter habens rationem alicuius mali in illa, talis defectus semper provenit ex aliqua alia actione vel motione naturali, quam necessarium est a Deo esse. Atque in hunc modum omne naturale malum in Deum tandem refundi potest, non quatenus provenit ex defectu qui non sit a Deo, sed quatenus provenit ex aliquo effectu vel actione quae sit a Deo. Unde in dicto exemplo claudicationis, quamvis defectus illius motus non sit in illa actione ex vi dimanationis quam habet a Deo, sed a tibia debili seu defectuosa, quia tamen hic defectus tibiae potest esse factus a Deo, vel a causa secunda perfecte operante vel intendente suum effectum, ideo claudicatio ipsa potest tandem in primam causam reduci, quod in malo culpae locum habere non potest.

24. Accedit etiam alia differentia, quod malum culpae propter suam turpitudinem, non potest esse a Deo intentum seu volitum, sed tantum permissum; reliqua autem mala, undecumque proveniant, si culpam non includant, possunt a Deo esse directe volita et intenta, quia non habent turpitudinem repugnantem summae bonitati eius; et ideo solius mali culpae non potest Deus esse causa, aliorum vero potest. Et hinc etiam est ut malum proveniens ex sola carentia actionis, si morale sit, non possit esse vel a solo Deo vel ab eo ut primaria causa et radice, sed a libertate defectibili creaturae. Si autem tale malum mere naturale sit, potest esse vel a solo Deo suspendente totam actionem qua se solo conservet bonum, vel a Deo ut prima causa et radice, ut si causa secunda agere omittat solum quia Deus suspendat concursum suum.

SECTIO IV

CUR MALUM INTER ATTRIBUTA ENTIS NON NUMERETUR

1. *Ratio difficultatis.*— Ratio dubitandi esse potest quia malum, ut ex hactenus dictis constat, ratione distinguitur ab ente, eique tribuitur ipsumque denominat; cur ergo inter proprietates entis non numeratur? Quod enim bonum sit etiam eius proprietas, non obstat, cum possit ens diversis rationibus bonum et malum esse. Neque etiam obstat quod privationem dicat; nam etiam unum de formali dicit negationem et nihilominus est una ex praecipuis proprietatibus entis. Denique non obstat quod non omne ens videatur esse malum, quia, licet nullum ens sit in se absolute malum, id est, defectuosum, tamen omne ens, etiam Deus ipse, est alicui malum, id est, disconveniens; ergo hoc satis est ut malum in communi debuerit inter proprietates entis numerari.

2. *Conclusio qua dubium expeditur.*— Dicendum nihilominus est merito non numerari malum inter attributa entis. Cuius rei rationes plures reddi possunt, sed quae inter arguendum tacta sunt, possunt sufficere. Primum enim, malum ut malum non dicit de formali aliquid pertinens ad rationem entis, sed potius tendentiam (ut sic dicam) ad non ens seu defectum et imbecillitatem entis; ergo non potest huiusmodi ratio constituere peculiare attributum entis ut ens est, sed potius posset attribui alicui enti ut defectibile est. Unde non est similis ratio de unitate, tum quia unitas non dicit solam negationem, sed entitatem sub negatione, malitia autem in sola privatione sufficienter salvatur; tum etiam quia per illam negationem quam unum includit, circumscribimus integritatem quam ens in se habet, et consequenter entitatem eius; per privationem autem quam malum dicit, non declaramus entitatem, nec circumscribimus aliquid pertinens ad constitutionem ipsius entis, sed explicamus potius defectum entitatis, qui in aliquo ente interdum esse potest.

3. *Ens hinc excedit malum, a quo illinc exceditur.*— Secundo, hinc fit ut malum non sit reciprocum enti, ut vel ob eam causam non possit esse attributum eius. Non est autem reciprocum,

tum ex parte ipsius mali quod latius patet quam ens, tum ex parte ipsius entis quod aliunde latius patet quam malum. Primum patet, quia, cum malitia non includat in suo conceptu entitatem, sed sufficienter salvetur in privatione entitatis, non requirit reale ens ad propriam mali denominationem; ipsa enim privatio perfectionis debitae non solum est malitia, sed vere ac proprie dicitur malum quoddam; nam, eo modo quo concipitur per modum entis (quamvis verum ens non sit), concipitur et denominatur malum quoddam, quamvis non concipiatur ut ens in se malum sed ut malum eius cuius est privatio. Quomodo etiam in moralibus pura omissio, si esset vere ac proprie peccatum, esset et malum hominis. Secundum patet quia non omne ens est vere ac proprie malum, quod quidem de Deo est certissimum, nam nec ipse in se habet defectum aliquem unde malus dici possit, neque alicui enti est vere et absolute disconveniens, sed maxime conveniens, immo simpliciter necessarium ad cuiuslibet alterius entis bonum et perfectionem. Quod si aliquando apprehenditur ut disconveniens, illud vel falso apprehenditur, vel solum secundum quid et per quamdam denominationem extrinsecam id Deo tribui potest ratione alicuius effectus disconvenientis homini quem in ipso causat; haec autem denominatio extrinseca nec proprie malum constituit nec ad proprietates entis pertinere potest. Neque solum in Deo, sed etiam in multis entibus creatis reperiri potest integra bonitas sine ulla malitia. Quamquam enim extra Deum nullum sit ens creatum quod non possit alicui malo subiacere, malo (inquam) vel morali, si sit creatum et intellectuale suppositum, vel naturali saltem, aut poenali, tamen multis entibus creatis communicari potest ut nullam proprie habeant malitiam, sed totam perfectionem sibi debitam. ut in beatis angelis contingit, quibus hoc peculiare est ut nulli malo subditi unquam fuerint nec futuri unquam sint. Homines enim etiam beati, licet iam careant omni malo in perpetuum, aliquando tamen alicui malo subiacuerunt, si non culpa, quod rarum est, saltem poenae, quod nullus evasit. In reliquis autem entibus sola caelestia corpora videntur libera omni malo naturali, quatenus incorruptibilia sunt et a peregrinis impressionibus omnino libera. Est autem considerandum haec omnia esse intelligenda de malo proprie sumpto quatenus de formali dicit propriam privationem bonitatis debitae; nam, si generalius loquamur de malo, ut dicat negationem solam alicuius bonitatis et perfectionis simpliciter, sic quidem omne ens extra Deum potest dici aliquo modo malum, quo sensu posset illud intelligi: *Nemo bonus nisi solus Deus*. Verumtamen illa acceptio mali impropriissima est, ut ex supra dictis patet; nam propter solam negationem perfectionis non debitae dici potest ens aut imperfectum negative aut minus perfectum, non tamen malum, Neque Deus solus dicitur bonus quia omnia alia sint mala, sed quia solus ipse est bonus per essentiam, aut per antonomasiam vel analogiam, Adde praeterea eo modo quo ens creatum malum in ea impropriate seu potius imperfectum dicitur, non id habere ex ratione entis sed quia ex nihilo est.

4. *Caeli naturali bono integre praediti.* — *Malum enti non nisi accidentario inest.* —

Tertia ratio ex dictis sumi potest quia proprietates entis debent per se et ab intrinseco consequi ipsum ens; malum autem non ita comparatur ad ens, sed omnino per accidens et ab extrinseco illi convenit. Qua ratione superius probabamus malum non esse sine aliqua causa, quia dicit defectum contra naturae debitum, qui non contingit absque extrinseca causa. Provenit ergo malum illi enti cui inest, non ex se sed ab extrinseco et ex accidenti; non ergo potest ad entis proprietates pertinere. Et quamvis interdum contingat ex intrinseca natura duorum entium consequi ut unum sit alteri disconveniens, et consequenter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur esse aliqui actus intrinsece mali, tamen hoc ipsum est valde per accidens ad rationem entis et peculiare quorundam entium habentium inter se repugnantiam vel improprietatem aliquam. Ob has ergo causas non debuit malum inter rationes entis recenseri.